

ЕТНОПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

ETHNOPEDAGOGICAL PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL EDUCATION

Олена Воєділова
Olena Voyedilova

Анотація

В статті розглядається актуальність проблеми етнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання. Наведені результати власних досліджень щодо компетентності фахівців з фізичного виховання до використання засобів етнопедагогіки в педагогічному процесі. Представлено основні принципи та основні аспекти процесу етнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання. Визначено, що нетрадиційні підходи до національного виховання майбутніх фахівців з фізичного виховання можуть стати прогресивним рушієм до формування свідомих, патріотів держави.

Annotation

The article discusses the relevance of the problem ethnopedagogical training of future specialists in physical education. The results of own researches regarding the competency of specialists in physical education to use funds of ethnopedagogy in the pedagogical process is shown. The basic principles and main aspects of the ethnopedagogical training process of future specialists in physical education is presented. Determined that non-traditional approaches to national education of future specialists in physical education can be a progressive mover to the formation of conscious patriots of the state.

Ключові слова: національне виховання, етнопедагогіка, фахівці з фізичного виховання.

Keywords: national education, ethnopedagogy, specialists in physical education.

Вступ

Згідно з Концепцією громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2013 р.) сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати у молоді громадянсько активні, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї Батьківщини, рідного краю, народу [1; 2; 6]. Головним завданням національного виховання є формування національної свідомості, а на сучасному етапі становлення української державності, ця проблема набуває особливого значення [3; 5]. Формувати любов до рідного краю, батьків треба починати ще з дошкільного віку засобами ігрової діяльності і продовжувати в студентські роки [2; 7].

Питання теорії та практики національного виховання підрастаючого покоління були розглянуті у працях Я. Гогобашвілі, М. Евсев'єва, Я. Коменського,

К. Ушинського. На необхідності виховання дітей на принципах природовідповідності, культуровідповідності і народності наголошували Г. Ващенко, Г. Волков, Я. Коменський, І. Огієнко, С. Русова, К. Ушинський. Народним засобам виховання і їх втіленню в шкільну і сімейну практику присвячені праці В. Сухомлинського. Ґрунтовні дослідження педагогічних поглядів народу, основних принципів, засобів і виховного досвіду здійснили О. Вишневський, О. Духнович, О. Ізмайлов, Т. Мацейків, М. Стельмахович, Є. Сявавко. Питання підготовки фахівців з етнопедагогіки фізичного виховання знайшли своє відображення в працях З. Мустафаєвої, В. Євтуха, В. Мосіяшенка, В.В. Борисова та інших.

Проте професійний розвиток майбутніх фахівців з фізичного виховання в контексті етнопедагогіки не отримав достатнього теоретичного обґрунтування та впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів, що створює протиріччя між потребою суспільної практики у сучасних зразках національного виховання дітей та недостатньою компетентністю в цьому аспекті випускників педагогічних факультетів, тому тема дослідження є актуальною.

1. Передумови застосування нетрадиційних підходів до національного виховання дітей

Сучасні умови життя в Україні висувають перед системою освіти якісно нові завдання у сфері виховання дітей, розв'язання яких допоможе подолати існуючий формалізм у змісті роботи навчальних закладів з національного виховання. Виховання громадян України носить національний характер, базується на національних традиціях українського народу, є ідейною силою національної свідомості, засобом збереження національної ідентичності. Сучасна модель виховання враховує особливості сьогодення, оскільки цього вимагають соціально-економічне становище країни, моральний і духовний стан українського народу, подальший розвиток культури, науки [3, 4, 5].

Становлення свідомого патріота з відповідними почуттями, переконаннями та діями залежатиме від накладених на національну свідомість відбитків, які можуть формуватися під дією цілеспрямованих педагогічних впливів [2; 5; 7].

Одним з найбільш привабливих та природних засобів національного виховання дітей є ігрова діяльність і народна рухлива гра, зокрема, – це один із комплексних засобів виховання. Гра спрямована на всебічну фізичну підготовленість, удосконалення функцій організму, виховання морально-вольових якостей, а також сприяє національному вихованню дітей [7]. Визначальною особливістю діяльності дітей в більшості українських ігор є поєднання трьох важливих факторів: з одного боку, діти залучаються до практичної діяльності, розвиваються фізично, звикають самостійно діяти; з другого боку, вони одержують моральне й естетичне задоволення від цієї діяльності; з третього – поглиблюють знання про рідний край, мову, традиції народу, проживаючи це в ігровій діяльності. Все це сприяє їх національній самоідентифікації.

Пошук та впровадження нетрадиційних підходів до національного виховання дітей є актуальною проблемою сьогодення. Спроба повернутись до гармонійного синтезу мови, музики та руху може стати прогресивним напрямком національного виховання молоді. Слід зазначити, що сучасну систему освіти цікавить не історична реставрація давно забутого минулого, а нові підходи до формування особистості (фізичного та національного виховання, зокрема), які б враховували інтереси, можливості та потреби дітей.

Сучасні підходи до навчання передбачають залучення дітей до пізнання на основі принципу діяльності і творчої гри [4]. Залучення до засвоєння національної спадщини

засобами фізичних вправ найбільш природньо відбувається в активних формах співтворчості (використання українських етнічних рухів в підготовчій частині заняття, підбір етнічного музичного супроводу заняття, сучасна інтерпретація національних рухливих ігор, використання етнічних предметів як засобів фізичного виховання, створення комплексів фізичних вправ з використанням етнічних побутових рухів і т.д.). Це повинно створювати підґрунтя для свідомого, національного виховання дітей та молоді. Інтерпретація фольклору — провідна ідея Орф-підходу, яку ми прагнемо адаптувати до фізичного виховання учнів та підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання [2].

2. Пошук шляхів вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання

Гра – це мова, якою спілкуються діти, спосіб самоорганізації, який відповідає віковим особливостям та традиційній культурі. Визначивши правила гри, вчитель перестає бути диктатором та залишається в ролі арбітра гри. Тепер не він організовує процес, а сама гра. Засвоївши її правила, діти можуть самі пропонувати свої варіанти її розвитку, забезпечуючи таким чином діалог з вчителем. Через ігрову діяльність діти пізнають народні корені, усвідомлюють сутність етнічних процесів, традицій та звичаїв рідного народу. Грамотний педагог через ігрову діяльність може стимулювати дітей до пошуку самостійних відповідей: «Чому наші предки робили саме так?». Таким чином дитина здобуває знання самостійно і це дає високу ефективність педагогічного процесу. Таким чином, похідною проблемою є пошук шляхів вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання, які б були здатні впроваджувати сучасні зразки національного виховання в освітній процес.

В результаті аналізу анкетування фахівців з фізичного виховання м. Чернігова (n=150 чоловік) виявлено, що лише 19% вчителів фізичної культури та 18% тренерів систематично використовують в освітньому процесі українські етнопедагогічні засоби. Не регулярно, але звертаються в своїй практичній діяльності до них 57% вчителів та 53% тренерів. Звертає на себе увагу той факт, що 24% вчителів та 29% тренерів взагалі не використовують такі засоби фізичного та національного виховання в своїй діяльності.

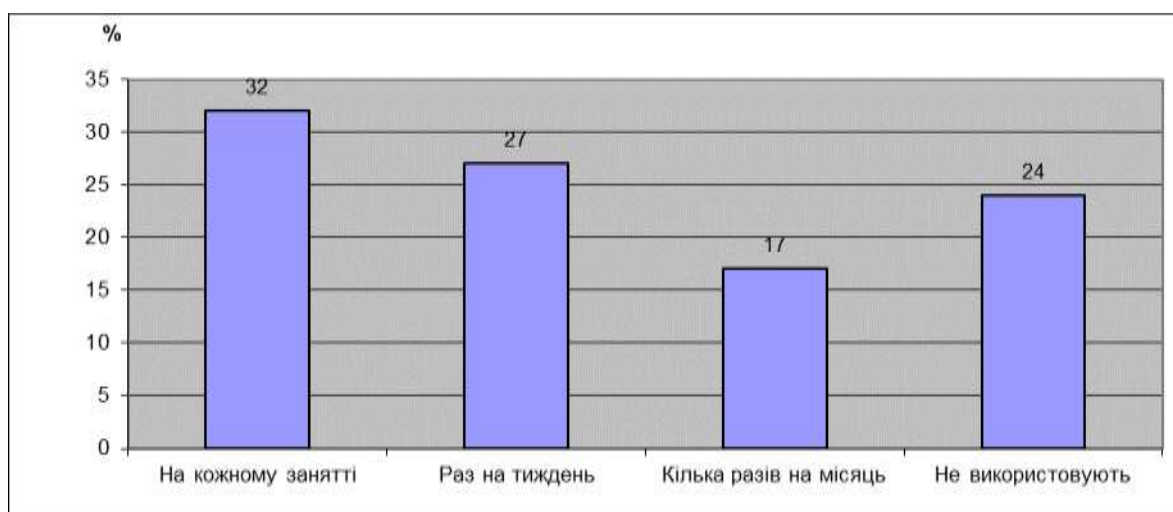

Рис. 1. Показники регулярності використання вчителями українських етнопедагогічних засобів на уроці фізичної культури (n=150).

В результаті аналізу відповідей респондентів, щодо регулярності використання українських етнопедагогічних засобів в освітньому процесі, виявлені такі дані (рис. 1): третина вчителів зазначила, що включає цей засіб фізичного та національного виховання в урок фізичної культури на кожному занятті, майже стільки ж – один раз на тиждень і невелика кількість педагогів включає їх в урок фізичної культури декілька разів на місяць. Позитивним є те, що більшість вчителів, які мають в своєму педагогічному арсеналі етнопедагогічні засоби впливу на особистість дітей, використовують його регулярно.

Зауважимо, що більшість педагогів, які використовують етнопедагогічні засоби на уроках фізичної культури наголосили на їх використанні для фізичного виховання школярів і лише п'ята частина респондентів відмічає пріоритетність виховного потенціалу цих засобів. Це свідчить про недостатнє усвідомлення педагогами потужності впливу на особистість дітей надбань української культури та педагогіки.

В результаті дослідження виявлено, що 29% опитаних вчителів та 24% – тренерів визнають свою професійну некомпетентність в цьому напрямку педагогічної діяльності.

Враховуючи вище сказане слід зазначити, що підготовка майбутнього фахівця з фізичного виховання до впровадження національного виховання молоді та використання ним етнопедагогічних засобів у педагогічному процесі має стати актуальним напрямом досліджень педагогіки Вищої школи України.

3. Педагогічні принципи в процесі етнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання

Беззаперечним є той факт, що для ефективного впровадження етнопедагогічних засобів впливу на особистість дітей фахівець з фізичного виховання повинен бути національно самоідентифікованим, з високим рівнем національної вихованості та найвищим ступенем патріотизму [1]. Тому пошук шляхів підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання до ефективної реалізації національного виховання дітей є актуальним для сучасних умов становлення та розвитку України.

Співзвучна з підходом Карла Орфа думка, що національне виховання слід розглядати ширше, ніж залучення молоді до виконання та відтворення національних традицій та звичаїв [2; 4]. Студенти повинні не лише репродукувати спадщину власного народу, але в першу чергу свідомо створювати зразки сучасних інтерпретацій культурних надбань попередніх поколінь, модифікувати їх, «осучаснювати» та вчитися вводити в педагогічний процес на заняттях фізичним вихованням. Головна умова, стимулювати студентів глибоко проживати та усвідомлювати національні (етнічні) цінності, не як архаїзм, а як дієву частину сучасності, яка здатна збагатити та прикрасити життя.

Поруч з природньою етнізацією молоді стоїть розвиток їх індивідуально-творчих сил, щоб майбутній педагог міг креативно підходити до національного виховання дітей, зробити його не шаблонним, оригінальним, та, найважливіше, цікавим для дітей.

Ефективним в процесі етнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання, на нашу думку, має бути дотримання таких педагогічних принципів:

- науковості, суть якого у відповідності змісту етнопедагогічної освіти рівню розвитку сучасної науки;
- систематичності, що передбачає формування логічної системи особистісних якостей майбутніх фахівців з фізичного виховання, їх знань, умінь та навичок впровадження національного виховання;

- безперервності, що повинно відображатися в системі регулярних впливів на особистість студента впродовж всього терміну навчання;
- інтеграції, визначає взаємопроникнення та єдність ідей, цілей, завдань, елементів змісту та методики етнопедагогічної освіти;
- етнопедагогічної спрямованості освіти на комплексне вирішення завдань навчання, виховання та розвитку особистості студента;
- діяльнісного підходу, покликаного сприяти максимально повній реалізації творчого потенціалу студентів, розвитку в них потреби та здатності до активної професійної самореалізації;
- переходу в етнопедагогічній підготовці студентів від практики до теорії (теоретичні знання з історії рідного краю, традицій та звичаїв народу спочатку повинні сколихнути переживання майбутніх педагогів (торкнутися їх душі), а потім бути вивчені теоретично (сприйняті холодним розумом);
- вивчення особливостей свого народу від цілісного загального уявлення до дрібних деталей;
- побудови педагогічного процесу етнопедагогічної підготовки студентів від спонтанного до заданого (на першому місці має стояти пізнавальний інтерес майбутнього фахівця до вивчення коренів народу і лише потім керівництво його пошуковою діяльністю з боку викладача);
- детермінізму виховних впливів, що передбачають, орієнтацію педагогічного процесу на такі педагогічні заходи, що зрозумілі представникам даної національності та відповідають їх звичкам, традиціям, психології [1];
- єдності національної свідомості та національно-самобутньої педагогічної діяльності, з визначенням, що активність вчителя буде ефективною в тому випадку, коли враховуються моральні цінності та специфіка світосприйняття учня, які утворилися під впливом національної самосвідомості.

Заключення

Освітній потенціал українських традицій та звичаїв визначається її спроможністю реалізовувати провідні принципи сучасної освіти (гуманізації, гуманітаризації, демократизації і національного спрямування) засобами інтелектуально-естетичного впливу національного фізичного виховання на формування гармонійно розвиненої особистості [5; 7].

Виявлено, що сучасні фахівці з фізичного виховання недооцінюють та недостатньо використовують етнопедагогічні засоба, що може негативно позначатися на формуванні особистостей учнів. Також виявлено, що відсутня чітка методика використання цих засобів [3].

В той же час науковці стверджують, що забезпечити якість навчання та виховання підростаючого покоління молоді в цілому не можливо без ґрунтовних знань з етнопедагогіки, яка існує впродовж багатовікової історії українського народу [1; 2; 3; 6].

Таким чином, нетрадиційні підходи до національного виховання студентів та включення в навчальні плани підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання дисциплін, які б підвищували рівень їх компетентностей в цьому напрямку є резервом для подолання протиріччя між необхідністю використання засобів етнопедагогіки на заняттях фізичними вправами для національного виховання дітей та фактичним станом цього питання. Використання нетрадиційних підходів до національного виховання майбутніх фахівців з фізичного виховання може стати прогресивним рушієм до формування свідомих, патріотів держави.

Особливостями етнопедагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання є звернення до часів, коли музика, рух та мова були нерозривно пов'язані в українській народній культурі; навчання через діяльність та творчість з використанням народної культурної спадщини; особлива інтерпретація національної спадщини, що доступна переживанням студентів, їх світосприйняттю; головна умова ефективного національного виховання молоді, привчити людину глибоко проживати та усвідомлювати національні (етнічні) цінності, не як архаїзм, а як дієву частину сучасності, яка здатна збагатити та прикрасити життя; використання етнічних засобів в педагогічному процесі не як історична реставрація давно забутого минулого, а нові підходи до формування свідомої національно визначеної особистості (її фізичного та національного виховання, зокрема).

Планується розробка авторської моделі етнопедагогічної підготовки майбутнього фахівця з фізичного виховання до ефективного національного виховання дітей.

Література

1. Борисов В.В. Модель формирования этнопедагогической подготовки учителей физической культуры забайкальского края / В.В. Борисов, Ю.В. Борисова // Вестник Бурятского государственного университета. Выпуск 13, 2013. № 13. – С. 14–18.
2. Воеділова О.М. Етнопедагогічні особливості викладання фізичного виховання та хореографії в контексті педагогічної концепції Карла Орфа / О.М. Воеділова – Transformations in Contemporary Society: Social Aspects. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017; ISBN 978-83- 62683-95-6 – Р. 230–235.
3. Воеділова О.М. Готовність вчителів фізичної культури до використання національних рухливих ігор як засобу етнопедагогіки / О.М. Воеділова, А.С. Козир, А.О. Корнева // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 139 Т.1. Серія : педагогічні науки. – Чернігів : ЧНПУ, 2016. - № 139. – С. 296–299.
4. Завалко К.В. Основи орф-педагогіки : навч.-метод. посіб. / К. В. Завалко, С. В. Фір; ред.: К. В. Завалко. - Черкаси : Черкас. ЦНП, 2013. – 161 с.
5. Лисенко Л. Л. Формування фізичної культури школярів молодшого шкільного віку засобами етнопедагогіки Чернігово-Сіверщини / М.М. Огієнко, Л.Л. Лисенко, А.О. Корнева. – Technologies of shaping and enhancing health of human and society. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. – Р.126–131.
6. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : Навч. посіб. / В.А. Мосіяшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 176 с.
7. Цось А.В. Українські народні ігри та забави / А.В. Цось. – Луцьк : Надстир'я, 1994. – 96с.

Information about author:

Olena Voyedilova – Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Chernihiv National T.G.Shevchenko Pedagogical University, Chernihiv, Ukraine.

E-mail: voiedilovaid@gmail.com